PARERGON
AD EXAMEN
LIBRI PONTIFICALIS
SIVE

Disquisitio Vocis τὸ Doctoribus *, seu* Detractoribus *, quæ in Epistola Pij II. ad Carolum VII. Regem Franciæ expressa est, quo sensu legenda sit, cùm illam ab Hæreticis deprauatam fuisse ex facto ostendatur; Propterea pristino, & genuino sensui restituitur.*

I huius sæculi genio eruditionum feracis indulgere velimus, vtique in censuris ferendis nos detinere debemus. Prolixam igitur, rigidamque censuram de Codice Vitarum Romanorum Pontificum, qui sub Anastasij Bibliothecarij nomine circumfertur, nuper in lucem emisimus, ac singulas Vitas singulis suis Auctoribus restituere tentauimus. Non incongruum propterea fuerit, si animaduersionem per nos factam super vo-

cem τὸ *Doctoribus* siue *Detractoribus* in Epistola Pij II. ad Carolum VII. Regem Franciæ expressam, quomodo ipsa vox legenda ac intelligenda sit, hìc apponamus, & hanc Disquisitionem tanquam *Parergon* adijciamus.

Ioannes Launoius in hoc sæculo Reipublicæ, Literariæ, & præsertim Ecclesiasticarum Rerum studiosis, sat notus, in Auctoritatem Romani Pontificis, ac honorem, Dignitatemque Romanæ, Curiæ carpendam admodùm pronus, suum in eandem Curiam stylum ex hac voce conatur acuere, vt infra ostendemus.

Anno præterito cùm ego secundum Epistolarum Tomum attentiùs perlegerem, & obseruarem, si quid in eis contra Sacram Scripturam, Catholica dogmata, ac bonos mores reperirem; Inter alia, quæ non leui censura digna existimaui, quædam declamatio fuit, bis in prima, bis in secunda, terque in quinta Epistola repetita; quibus in locis quandam particulam refert Epistolæ Pij II. ad Carolum VII. Regem Franciæ, quam ita se habere affirmat: *Vnum à te petimus, vt Doctoribus Sedis Apostolicæ semper non credas, sed multa illorum passionibus tribuas.*

Hæc ego legens acquiescere neutiquam potui; cùm ea mihi prorsùs à tanto Pontifice aliena viderentur: quapropter Vaticanam Bibliothecam

adiui,

adiui, genuinum ipſius Pontificis exemplar inter Codices M S. diligentiſſimè inquiſiturus. Verùm licèt nonnullos Codices eiuſdem Pij II. Epiſtolas continentes inuenerim, illum, quo mihi opus erat, haud vſquam reperi. Hinc ad impreſſos Codices inquirendos animum vertens, duas tunc inueni eiuſdem Codicis impreſſiones, ambas Baſileæ.

Priorem quidem An. 1551. Secundam verò An. 1571. quarum temporis intercapedo eſt tantummodo 20. Annorum. In prima Epiſtola iuxta germanum ſenſum, legitur *Detractoribus*, in Secunda verò *Doctoribus*, vt Launoius expreſſit. Memor autem ego querimoniæ Sanctiſſimi Pontificis Leonis Magni in Epiſtola quam ſcripſit ad Martianum Auguſtum in Ordine 104. apud Queſnel vbi ſic: *Quia verò quorundam Hæreticorum verſuta nequitia ad conturbandam aliorum ſimplicitatem, Epiſtolam meam, quam ad beatæ memoriæ Flauianum dedi, falsâſſe perbibetur, vt commutatis quibuſdam literis vel ſyllabis receptorem me Neſtoriani erroris aſſereret.*

Propterea huiuſmodi vocis correctioni, ſeu potiùs immutationi cauſam dediſſe Lutheranam hæreſim putaui. Nam quando ipſa adhuc in cunis vagiebat, intemerata, genuinaque Codicis M S. verba Typus fidelis edidit, adultâ verò confirmatâque iam Hæreſi, eius Aſſeclæ, Propugnatoreſque, Codices

alterando, modum excogitârunt, quo veritatis lucem obtegerent, & plurimum Sedis Apostolicæ Ministrorumque eius integritati, ac fidei derogarent: deinde ijs animaduersionibus non contentus, è celebri Bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Casanatæ quintam eiusdem Launoij Epistolarum partem vix expetitam accepi, cùm idem Eminentissimus Viris, qui studia sectantur, indulgentissimus sit, vt ipse sæpè aliàs expertus sum, proptereaque, quod Eminentiæ suæ debere me fateor, plurimum est. In capite igitur XVI. Epistolæ ad Thomam Fortiuum pag. 122. Launoius repellere conatur animaduersionem, quam fecit Fr. Vincentius Baro Ordinis Prædicatorum in hac calumnia sæpè citatæ Epistolæ contra Sedem Apostolicam, eidemque Baroni ita respondit. (Ne mirêre hìc Lector, si Baronianam Apologiam adeo prolixam refero, id enim pro illius examine requiritur, & forsitan in tui maiorem commoditatem tendit, quia Launoij Epistolæ non tam de facili per omnium manus circumferuntur) Baro igitur, inquit Launoius, calumniam hanc impingit mihi duobus in locis, & primùm quidem in eodem Paragrapho VIII. Tacere non possum, quod eiusdem Epistola habet plagium Epistolæ Pij II. ad Carolum VII. Regem Galliæ, qua sic eum monet: *Vnum à te petimus Charissime Fili,*

vt Detractoribus Sedis Apostolicæ semper non credas, multa illorum passionibus tribuas. At Launoius ex crassa inscitia, vel ex cæca ad detrahendum libidine locum corrupit, & interpolauit, voci *Detractorum*, suffecto *Doctorum* vocabulo. Deinde in §. XI. Dico me non mirari Epistolæ VII. pagina 23. interpolata Pij II. ad Carolum VII. Epistolæ verba, & loco *Detractorum* Sedis Apostolicæ, vt mens Auctoris, & genuina lectio habet, ab Aduersario suffectum. τὸ *Doctoribus* Vocabulum.

Hæc autem geminata calumnia diluitur ex Pij II. Operibus, quæ Basileæ prodierunt apud Henricum Petrum An. MDCLXXI. In huius enim editionibus Epistola CCCLXXIV. ad Carolum VII. Regem Galliæ, verba sunt ipsamet, quæ sinè corruptione, & interpolatione vlla laudaui: *Vnum à te petimus Charissime Fili, vt* Doctoribus *Sedis Apostolicæ semper non credas, multa illorum passionibus tribuas*. Tunc editionem hanc, quæ ex officina Henrici-Petrina prodierat, conferre non curaui cum editionibus primis, in quibus legitur *Detractoribus*, non *Doctoribus*. Et primùm quidem me ab hoc labore deterruit inscriptio hæc: *Aeneæ Syluij, seu Pij II. opera, quæ extant, omnia, nunc demùm post corruptissimas editiones, summâ deligentiâ castigata, & in vnum corpus redacta*. Accedit Marci Hopperi præfatio, quæ inscriptio-

ptioni fidem facit certiſſimam: enumeratis enim ſingillatim Pij Libris ſubijcitur: *Hi ergò libri ſunt, ex quibus volumen hoc compoſitum eſt, digni omnes qui in manus Studioſorum veniant: In quibus conquirendis, vt honoris ergò eos nominem, ſuam quoquè operam nobis præſtitêre eximij Viri D. Bonifacius Amorbachius Iuris vtriuſque Doctor, Vrbis noſtræ Syndicus, & Academiæ tum temporis M. Rector, D. Ioannes Spyractes Iuris vtriuſque Licentiatus, Ordinarius apud nos legum profeſſor, affinis noſter Chariſſimus, nec non D. Conradus Lycoſthenes Rubeaquenſis liberalium Artium Magiſter, qui ſententias quoque, quarum hic Auctor refertiſſimus eſt, à ſe inter legendum obſeruatas, vt fuit Vir diligentiſſimus, ac verè ſtudioſus, nobis communicauit: quarum farraginem adiectam hìc vides:*

Ex his autem omnibus luculenter apparet operum Pij II. editionem, quâ vſus ſum, cæterarum omnium quæ præceſſerant, emendatiſſimam eſſe. Vnius inſtar ſunt editiones cæteræ, quæ præceſſerant. Non omnes ſunt ſimiles primæ, nec vlla in ijs interuenit correctio, vt mutua omnium demonſtrat contentio, & ſic de numero priorum editionum ius ſupra Henrici-Petrinam editionem nullum acquiritur. Itaque Henrici-Petrina editio primæ anteponitur, quia prima incorrecta eſt, poſtrema, quæ eſt Henrici-Petrina, correctior.

Dein-

Deinde ſi Henrici-Petrinam editionem contuliſſem cum prioribus, quæ corruptiſſimæ ſunt, feciſſem imprudentiùs, ſi editiones primas Henrici-Petrinæ prætuliſſem. Quis vnquam vidit ſapientes atque eruditos homines, qui correctiorem libri alicuius editionem inconſideratè neglexerint, vt incorrectam ſequerentur? Hic eſt ſcopulus, in quem falſi nominis Criticorum iurgia & contentiones impingunt, & ita pereunt, vt ſæuitiæ veſtigium relinquant nullum.

Cæterum operæ pretium eſt hìc animaduertere, quid Vir Literatiſſimus & acerrimi Iudicij de primis librorum editionibus ſcripſit in opere, quod inſcribitur: *Marini Statilei reſponſio ad diſſertationes de Tragurienſi Petronij fragmento*: Enimuerò ſi iſta obiectio valet, vix vllum erit vetuſti auctoris ſcriptum, quod non impoſturæ ſuſpectum eſſe debeat. Cuius enim Scriptoris non primæ editiones mendis propè infinitis ſcatent? Varronis fragmentum de Lingua Latina, prout eſt editum ab Antonio Auguſtino, conſideret, & pudebit eum ſuæ iſtius obiectionis. Multò enim plura ibi verborum portenta reperiet, quàm in hoc Petronij fragmento. Quid alia referam veterum Auctorum monumenta, Plauti, Catulli, Propertij, Plinij, quàm fœdis vbique maculis contaminata eſſent, prius quàm in doctorum hominum manus venirent?

Tum

Tum demùm rei in Epiſtola tractatæ ſeries Henrici-Petrinæ editionis lectionem exigere probabiliùs videtur. Referenda eſt Epiſtola, quò Lectionis bonitas attendatur faciliùs.

Pius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Chariſſimo in Chriſto Filio Carolo Regi Franciæ Illuſtri ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Quæ ad Nos de conditionibus Tornacenſis Ciuitatis tua Serenitas ſcripſit, non diffitemur ita eſſe, vt ſcribis. Abundans enim multitudo populi eſt in Regni tui confinibus, & quæ manſit in tua & progenitorum omnium ſæculis multis, præbetque tibi opportunitate loci commoda permulta, & magna. Quod verò adiungis, Eccleſiam ipſam promiſſam tibi in perſonam Cardinalis Conſtantienſis fuiſſe, in eo vel tua Maieſtas informata verè non erat, vel qui de ea Nos compellârunt, reſponſa noſtra interpretati benè non ſunt. Viuentium beneficia cuiquam promittere mos noſter non eſt, nec fuiſſe in hunc diem adiutore Deo meminimus. Recordamur Oratoribus dixiſſe, cùm vacare illam contingeret, rem facturos, de qua contentari meritò poſſes. Daturos autem, cui velles illam Eccleſiam, nec diximus vnquam, nec cogitauimus. Adueniente tamen obitu tranſlati Epiſcopi, facere Maieſtati tuæ rem gratam in animo geſſimus. Per obitum non vacauit, Senex Grandæuus incommo-

da

da multa perferre in ea Ciuitate non valens, precatus eſt illuc robuſtiorem transferri. Fuit iuſta & pia eius petitio. Raræ vel nullæ Supplicationes huiuſmodi à Sede Apoſtolica ſolent repelli. Si doles hominem Duci Burgundiæ ſubditum illuc eſſe præpoſitum, minor culpa hæc noſtra eſt, quàm fuerit prædeceſſorum noſtrorum, qui plures Burgundos illic ſtatuerunt. Nos rem nouam non fecimus, veterem, & vſitatam ſumus ſecuti. Hoc quoque ad transferendum Tullenſem proniores nos facit, quod ſicut Serenitas tua intelligit, Tornacenſis Diœceſis ſub Dominatu eſt Burgundorum, nec putamus videri inconueniens poſſe, ſi ex Dominio illo daretur Epiſcopus, infra cuius Limites maior eſt & amplior iuriſdictionis illius pars. Nam quod tua Serenitas queritur, & his & alijs rebus ſecernere commoda Regni tui & Conſanguineorum tuorum, nobis parum cordi eſſe, in hoc credimus euenire tibi, quod nobis. Vt enim tu complaceri tibi à nobis ſæpè non putas: ſic nos ſæpè exaudiri à te vota noſtra non cernimus. Non tamen propterea de tua in nos voluntate ſiniſtrum aliquid credimus, cogitamus ſemper cauſas tibi aliquas eſſe, propter quas non fortaſſe poſſes, quæ volumus. Accuſamus neceſſitatem, mente & animo æquiſſimi ſumus. Par officium à te requirimus Chariſſime Fili, nec vellemus quoties

tibi obtemperatum non eſt, toties de animo noſtro iudicium faceres. Meminimus in gratiam tuam multa feciſſe, honore tuo multa multis dediſſe. Si ſemper non dedimus, non ſemper eſſe Apoſtolica Sedes poteſt vt vult. Multa illam circumſpicere oportet, multa metiri: Ita ſemper actiones ſuas dirigere, vt reddere illarum rationem Deo & hominibus poſſit. Poſtremò quod nobis denuncias, te permiſſurum non eſſe, vt idem Tullenſis Tornacenſi Eccleſiæ præſit, nihil in hoc aliud reſpondemus; niſi Maieſtatem tuam ſanè intelligere quod Regem Catolicum deceat, & nos conſtanter ſperare te, ſi factum noſtrum diligentiùs conſiderare volueris, nihil diſſimile à claris progenitoribus tuis eſſe facturum, quos non minus veneratio in Eccleſiam Dei, & obedientia in Sanctam Sedem Apoſtolicam, quam cætera glorioſa facta, illuſtrârunt. Ipſam autem tranſlationem, cùm facta ſolemniter ſic, mutare ſinè reprehenſione non poſſumus. *Vnum à te petimus Chariſſime Fili, vt Doctoribus Sedis Apoſtolicæ ſemper non credas, multa illorum paſſionibus tribuas*: Pro certo habeas nos Serenitatem tuam amare, illi cum poſſimus, obſequi cupere, nec prætermiſſuros vnquam occaſionem aliquam eſſe in qua tuæ Bonitati placere cum Deo poſſemus. Quod ſi in aliquo præiudicatum tuis Iuribus putas, parati ſumus tuæ Celſitudi-

tudini iuſtitiam cum omni benignitate adminiſtrare. Datum Romæ IX. Decembris. Anno LX. Pontificatûs noſtri anno tertio.

Cogitanti ſæpè, & Pontificiæ Epiſtolæ, quâ reſpondetur Regi, conteſtum perpendenti, facilè venit in mentem, *Doctores*, qui tunc Sedis Apoſtolicæ conſultationibus intererant, Cardinali Conſtantienſi potiùs, quàm Tullenſi Epiſcopo fauiſſe. Duplex poterat eſſe cauſa: Primùm, quòd Conſtantienſis Cardinalis ad Sedem pertinebat Apoſtolicam; Tullenſis Epiſcopus non pertinebat; & ob id Cardinalis gratificatione viſus dignior, quàm Epiſcopus; Deinde quòd Rex Carolus præſeferebat promiſſum id ſibi eſſe, quod Pius ſolerti quadam ſcribendi ratione promiſſum eſſe diffitetur. Exinde Sedis Apoſtolicæ Doctores, vt Cardinali res ex animo ſuccederet, & Pontificis voluntas inclinaretur, & à propoſito retraheretur, Regem vel monuerant, vel monendum eſſe cenſuerant eum poſſe meritò impedire, quominus Tullenſis Epiſcopus, ſi Tornacenſem in Eccleſiam transferretur, Dominio ſuo frueretur. Pontifex conſilium hoc Regis poſtquam ſtuduit verbis remouere blandioribus, & rationum momentis plauſibilioribus, in illorum complementum adijcit: *Vnum à te petimus Chariſſime Fili, vt Doctoribus Sedis Apoſtolicæ ſemper non credas, multa illorum*

 paſ-

passionibus tribuas. Quia scilicet Sedis Apostolicæ Doctores, qui rem planè nouerant, à partibus Regis Caroli & Constantiensis Cardinalis steterant, non à partibus Tullensis. Optabat contra Pius, vt illis fides non haberetur. sed quidquid egerant in hoc negotio, humanis affectibus tribueretur: atque ita hac in re locus nullus dandus est priori Lectioni huic: *Vnum à te petimus Charissimè Fili, vt Detractoribus Sedis Apostolicæ semper non credas, multa illorum passionibus tribuas*. Quo circa lectio hæc prior probè correcta est in editione quæ Basileæ anno MDLXXI. ex Officina Henrici-Petrina prodijt.

Deinde, quis sciens, & prudens Pontifici sententiosum & argutum dicendi, & scribendi genus sortito, propositionem tribueret, quæ sensum incongruentem importat? nempe *Detractoribus* aliquando credi posse, si *Detractoribus* semper non credatur: posse quoque *Detractorum* passionibus nihil tribui, si multa tantum, & non omnia *Detractorum* passionibus tribuantur. Spissi & non necessarij laboris foret ad formales argutias confugere, vt inculta & absurda per sese Pio vindicetur propositio. Hæc obseruatio apud cordatos & literatè peritos homines, lectionis prioris correctionem exigeret, tametsi Viri graues & docti, à quibus Henrici-Petrina curata est editio, manuscripta

non

non consuluissent exemplaria, quæ illos consuluisse par est credere.

Tum quid profuisset mihi Epistolam Pij corrumpere vel interpolare: nimirùm id mali genus committere, quod ab omnibus facilè deprehenderetur, & me culpæ, quam & summopere, & semper odi, reum ageret, & in certissimam sublestæ fidei vituperationem adduceret? Taceo illud & cum literis nonnihil habente commercij prorsus indignum esse. Sed Frater Baro impingendæ mihi quomodocunque calumniæ auidus, & qui cum ipso conspirârunt, huc animum aduertere vel noluerunt, vel, quæ mentis cæcitas, festinatio, vehementia, & immaturitas fuit, non quiuerunt.

Denique gratuitò sibi persuadebit nemo, noluisse Pontificem id de Sedis Apostolicæ *Doctoribus* scribere, quod ab eo incastigatiori operum lectione legitur. Cur non scripsisset, si verè scribi potuit? fortasse, inquies, maiorem *Doctorum* illorum curam habuit, quàm vt aliquid tale de illis scriberet? An maiorem quæso te famæ *Doctorum* Sedis Apostolicæ curam habuit, quam Sacri Collegij? paruipendebat Collegium & illud parui pendisse Iacobus Card. Papiensis testatur in Epistola CLXXXI. ad Paulum II. Nobis verò, ait, quem esse animum credis; videntibus nostræ dignitati illu-

illudi: Hocce erat, quod repromittebas de te, quum Pontificatum quærebas, quum te insinuabas nobis, quum dolebas Nicolaum, Callistum, Pium paruipendisse Collegium nostrum.

His ita constitutis primum Frater Baro indementioris manus & styli Vir, perspectæ, atque exploratæ calumniæ conuincitur, quum scribit me Pij II. Epistolam corrupisse, & interpolasse, atque vocem *Doctoribus*, in locum *Detractoribus* suffecisse. Hoc autem cùm ita sit, duabus Baronis Philippicis quid fiet? Philippicæ nostræ, (inquiet Frater, sempiterni odij prouidus) nisi remanere potuerint ad vulnus aduersarij, remanebunt ad cicatricem, non valebunt quidem ad asserendam veritatem, sed valebunt ad corroborandam infamiæ notam, quæ inuretur aduersario, & illius scriptis fidem detrahet.

Deinde eiusdem criminis sunt rei homines illi, à quibus accepisse se dicit, quod hac de re scripsit, nisi fortasse scribendo quod scripsit, alijs imponat & mentitus sit. Negotium est, quod inter Baronem & Auctores, seu Relatores suos transigi debet.

Tum relatio quæ fictis fabulis adscribenda est, calumniarum & mendaciorum Baronis numerum auget.

Præterea Baro ex affectata vel malitia, vel ignoran-

rantia calumniari me semel atque iterum voluit, cùm in quibusdam meis Epistolis, & maximè eâ, quam ad Tomam Rullandum Parisiensem Theologum, mensibus abhinc quindecim exaraui: Laudatis tribus Pij II. Epistolis subiunxi: Hæc ex Basileensi editione anni MDLXXI. quam vt correctiorem & hic sequor, & in alijs meis Epistolis secutus sum. Tertullianus in Libri de velandis Virginibus Cap. I. cæterum suo vitio quis quid ignorat? fuit tam requirendum, quam recipiendum, quod ignoscitur.

Denique vt mea in citandis Auctoribus liberetur fides, per Summam Dei gratiam, non indigeo Baronis loco communi, quem tamen supra Cap. X. in bono lumine collocaui. Hæc Launoius.

Integram eiusdem Apologiam referre duxi, vt ex illius lectione faciliùs appareat, quàm plena sit Sophismatibus, quæ ipsi mox monstrabimus. Pro basi igitur ac stabili fundamento eorum, quæ hac de re sumus dicturi, vltra supra relatas duas Basileenses editiones, Vnam de anno 1551. & alteram de anno 1571. alias duas proferimus, vnam Norimbergensem de anno 1496. impensis Antonij Koberger, quam in meo Librorum cimelio asseruo: alteram Lugduni per Ioannem Molin, aliàs de Cambray de anno 1518. quæ custoditur in Bibliotheca Angelica, vulgò dictá Sancti Augusti-

guſtini, in quibus omnibus expreſsè legitur vox *Detractoribus*. Quare ex his tribus impreſſionibus clarè euincitur contra Launoium exemplar anni 1571. ab Hæreticis corruptum fuiſſe, vt infra oſtendemus. Modò verò ad examen, ſiue trutinam Launoianæ Apologiæ properemus.

Primò igitur Launoius pro ſua tuenda ſententia demonſtrat præfatam editionem in officina Henrici-Petrina quibuſuis prioribus anteponendam eſſe, vtpote correctiorem, cùm ex præfatione Marci Hopperi deducatur tres inſignes Viros in illius editione correctioni operam dediſſe: atque adeò hâc ille tanquam omnium emendatiſſimâ vſus fuit.

At hanc Launoij aſſertionem parum valido argumento inniti, clariſſimè apparet. Quoniam Correctores poſſunt quidem ſphalmata, erroreſque corrigere, qui ſolent in qualibet impreſſione obrepere, literas nempe, quæ verba vitiant, reſtituere: non poſſunt tamen propriâ Auctoritate ipſas voces mutare, ita vt alia omninò diuerſa ſignificatio reddatur; quod huic Epiſtolæ accidit, cùm in ea loco *Detractoribus* hi tam à Launoio laudati Correctores *Doctoribus* appoſuerint. Quæ inter verba quàm graue diſcrimen ſit, quantùm inuicem pugnent, quis eſt, qui non videat?

Porrò ſi in hac voce *Detractoribus* quid erratum prætendebatur, erat quidem ad MM SS. Codices,

dices, vel ad ſenſum totius Epiſtolæ recurrendum; quod autem in huiuſmodi correctione MM SS. Codicibus Correctores vſi fuerint, nuſquam apparet: neque ij Epiſtolæ ſenſui animum applicuerunt, ſed illam ſolummodo corrumpendi modum indagauêre.

Ne verò id nos temerè ſuſpicari, ac falsò aſſerere aliquibus videamur, ſatìs fore actum arbitror, ſi, qui fuerint hi Correctores, in medium proferam. Ab vno igitur, qui inter nos vltimus eſt, diſce omnes. Porrò iſte Conradus Rubeaquenſis eſt, qui & Lycoſthenes in Græca alluſione dici ſe voluit, Theobaldi Vſtolfardi, Ruberti Sutoris filius nî tamen fallor. Hic talis tantuſque Apoſtolicæ Sedis hoſtis fuit, vt eius opera in primis damnata ſint, atque ipſe inter Auctores prohibitos primæ claſſis reiectus. Quare iudicio meo, multum ad dubitandum non eſt, an iſti Codices deprauare potuerit, in his præcipuè, quæ Apoſtolicam Sedem reſpiciunt. Id verò vtique Launoius ipſe cognôſſet, tantiſque in huiuſcemodi hominibus efferendis laudum præconijs temperâſſet, ſi vti nomine, ita re ipsâ Catholicus extitiſſet. Ita etiam ſi de irrepto errore, & anterioribus editionibus fuiſſet aliquid ſuſpicatus, facillimum ei fuerat ad Bibliothecam Regiam recurrere, in qua exemplar Epiſtolæ forſitan inueniſſet, vel ad ipſum Archi-

uum Regium, in quo adhuc hodie Epistolæ prototypum asseruari credibile est.

Postquam verò Launoius prædictæ Epistolæ tenorem retulit, sibi in mentem venisse subdit, Doctores in ea expressos illos fuisse, qui consultationibus Sedis Apostolicæ tunc intererant, ideoque Cardinali Constantiensi potiùs, quàm Tullensi Episcopo fauisse. Idque duplici ex causa: Primò, quòd Cardinalis Constantiensis ad Sedem Apostolicam pertinebat, atque ideo Cardinalis gratificatione visus dignior, quàm Episcopus.

Secundò, quòd Rex Carolus id sibi promissum fuisse asserebat, quod à Pio Pontifice negabatur. Quapropter Doctores Apostolicæ Sedis in Regem propensi, ipsum monuerant, docuerantque Iure optimo Tullensem Episcopum ad Tornacensem Ecclesiam, vt transferretur, ab ipso impediri, quominùs Dominio sui Episcopatûs frueretur. Propterea Pontificem scripsisse ait: *Vnum à te petimus Charissime Fili, vt* Doctoribus *Sedis Apostolicæ semper non credas, multa illorum passionibus tribuas.* Quibus idem Launoius subdit: *Optabat Pius, vt eisdem Doctoribus, qui rem planè nouerant, & à partibus Regis Caroli, & Constantiensis Cardinalis steterant, fides non haberetur, sed quidquid egerant in hoc negotio humanis affectibus tribueretur.* Et hanc esse genuinam lectionem contendit,

dit. Hoc autem argumentum, seu potiùs sophisma, quàm à veritate dissonum sit, ex alia eiusdem Pij ad ipsum Carolum Epistola, quæ in ordine, est 389. manifestum est. Quâ quidem Epistolâ liquidò euincitur neutiquam credendum esse Pium Pontificem, dum scripsit *Detractoribus*, de suis intelligere voluisse, sed de Consiliarijs Regijs, qui prauis suasionibus consilijsque apud ipsum Regem, Pontificem, & Sedem Apostolicam calumniabantur, ibi enim sic legitur: Neque sanè vnquam in animo Nostro fuit quicquam agere quod tibi aut incommodum esset aut molestum: sed aliter tibi persuasum est, vt scripta tua ostendunt, tam nobis, quam Sacro Collegio nostro directa. Ignoscat his Diuina Bonitas qui talia suggerunt quorum magnum est peccatum: Summa iniquitas: mala mens: malus animus. Illorum est qui tuam Excellentiam aduersus nos irritare, aut commouere nituntur: similes illis sunt, qui filium tuum à te alienauerunt. Illi enim Carnalem Patri filium abstulerunt: hi nobis Spiritualem aufferre nituntur, sed minimè obtinebunt, si tuam constantiam & moderationem retinebis: & nostris vocibus auscultabis, quæ non tam nostræ sunt, quàm Dei, & Filij eius Christi, cuius Vicariatum non nostris meritis, sed suâ dispositione in terris gerimus.

Sanè in hac Epistola expresè Regis Consiliarij

dignoſcuntur per illa verba: *Ignoſcat ijs Diuina Bonitas, qui talia ſuggerunt*. Et infra: *Malus animus illorum eſt, qui tuam Excellentiam aduerſus nos irritare, aut commouere nituntur*. Quum enim de proprijs Conſiliarijs Pius intelligit, longè diuerſa de ijs loquitur, vt paſſim videre eſt, præſertim verò vbi ait: Deinde cùm Viterbi eſſemus: antequam tranſlationes prædictæ effectum ſortitæ fuiſſent: nunciatus eſt nobis obitus Epiſcopi Tornacenſis, commiſimus cauſam, vt fit, vni Cardinali: & facta eſt relatio in Conſiſtorio, liberè, & grauiter omnes fratres noſtri ſententias ſuas dixêre: placuit omnibus Tullenſem Epiſcopum ad Eccleſiam ſic vacantem transferri: nihil ſinè conſilio & matura deliberatione fratrum egimus: omnia eis aperuimus: quæ vel tui, vel alij Oratores in hac cauſa expoſuerant, quanquam per ſeſe cuncta noſſent: fecimus hanc tranſlationem ſuadentibus fratribus, quorum aliqui affirmauerunt Tullenſem olim Epiſcopum tuæ Serenitati & fidelem & acceptum eſſe, ac per eius medium tibi vt Duci Burgundiæ complacitum iri. Cùmque Pater ille antiquus qui multis annis cum laude Tornacenſi adminiſtraret Eccleſiæ: in extremis vitæ ſponſæ ſuæ de hac perſona prouidendum eſſe cenſeret: non videbatur eius vel votum vel Conſilium ſpernendum: Fecimus ergo hanc prouiſionem: nec vidimus, aut Fratres

noſtri viderunt penſatâ loci & temporum qualitate, vtiliùs poſſe prouideri: quod ſi hæc tuæ Serenitati non placent: non eſt tamen quòd ea in tuam contumeliam facta eſſe dijudices: cùm nos te amemus, & honoratum ſemper eſſe velimus.

Quibus è verbis duo hæc apertiſſimè eliciuntur: Primò Pium Pontificem nihil vſquam ſinè conſilò, & matura deliberatione fratrum egiſſe: Secundò Papam ſuos Conſiliarios, non quidem Doctores, vt vult Launoius, ſed fratres appellare, idque ideo, quia S. R. E. Cardinales ſunt, & antiquiſſima, imò perpetua praxis ſic tenuit, & adhuc tenet.

Si quis autem pro Launoio contenderet Pontificem in huius rei conſultatione non Cardinales tantummodo, ſed etiam Doctores adhibuiſſe; reſpondeo, nè minimam quidem de iſtis in prædicta Epiſtola 389. mentionem haberi, vt infra clariùs innoteſcet, quum ipſius Epiſtolæ tenorem integrum afferemus.

Præterea idem Launoius ſolitis ſophiſmatibus ſic, vt ſupra etiam innuimus, arguit.

Deinde quis ſciens & prudens Pontifici ſententioſum, & argutum dicendi & ſcribendi genus ſortito propoſitionem tribueret, quæ ſenſum incongruentem importat? nempe Detractoribus aliquando credi poſſe, ſi Detractoribus ſemper non credatur:

datur: posse quoque Detractorum passionibus nihil tribui, si multa tantum, & non omnia Detractorum passionibus tribuantur: spisi & non necessarij laboris foret, ad formales argutias confugere, vt inculta, & absurda per sese Pio vindicetur propositio. Hæc obseruatio apud cordatos & literatè peritos homines lectionis prioris correctionem exigeret, tametsi Viri graues, à quibus Henrici-Petrina curata est editio, manuscripta non consuluissent exemplaria, quæ illos consuluisse par est credere. Tota vis argumenti est in vocibus *semper non credas*, *&* *multa illorum passionibus tribuas*. Verùm & hìc germanum Epistolæ sensum more solito detorquere conatur. Nam omni dubitatione remotâ sensus est, quod Detractoribus Sedis Apostolicæ semper non est credendum, quasi diceretur *vnquam* non esse credendum. Exemplo sit, quod Caius, Titio sciscitanti, an in aliquo casu aliqua res credenda esset? Respondit, quod semper, videlicet in omnibus casibus, id non credat. De voce autem *multa*, sic respondeo: Cùm Detractores, vt plurimùm veritatem mendacijs immisceant, vt ipsa mendacia faciliùs persuadeant, quæ sic veritati coniuncta, aut nullo modo ab eâdem distingui, atque discerni, aut difficillimè possunt; Ideo Pius Pontifex dicit *multa* eorum passionibus esse tribuenda, non quidem omnia, quia omnia

non

non ſunt mendacia, ſed ipſa mendacia, quæ cum veritate commixta ſunt. Poſſet etiam pro allatorum reſponſione addi, quod ipſemet Pontifex has dictabat Epiſtolas, quare níl mirum, ſi quandoque mens eius negotiorum mole grauata, non poterat adeò exactè omnia verba, voceſque in trutinam reuocare, earumque ſenſus, ac proprietates expendere.

Demùm pro coronide ſuorum lemmatum Launoius inquirit: cur Pius Doctores Cardinalibus antepoſuerit? huic autem à ſe motæ quæſtioni confidenter reſpondet: Pontificem paruipendiſſe Collegium, pro qua reſponſione firmanda allegat Epiſtolam 181. Iacobi Cardinalis Papienſis ad Paulum II. vbi hæc habentur: *Nobis verò quem eſſe animum credis? videntibus noſtræ dignitati illudi, & vim ſimul afferri? Hoccine erat, quod repromittebas de te? Quum Pontificatum quærebas, cum te inſinuabas nobis, cùm dolebas Nicolaum, Calliſtum, & Pium paruipendiſſe collegium noſtrum?*

Huic tamen Launoianæ allegationi ſic reſponderem: Dato, & non conceſſo quod Nicolaus, Calliſtus, & Pius Collegium paruipendiſſent, querela iſta, ni fallor, in hoc verſabatur, quod ipſi Pontifices omiſſis Cardinalium votis, & Conſilijs omnia omnino ex mera voluntate, & arbitrio gerebant: Hoc tamen caſui iam relato Epiſcopi Tullen-

lensis ad Ecclesiam Tornacensis translati applicari minimè potest, cùm in præcitata Epistola 389. expresse Pontifex dicat se nihil ea de re sinè consilio & matura deliberatione fratrum egisse, omnia eis aperuisse, & eorundem sententias exquisiuisse: quod si ita se habuit, vtique aliorum Doctorum consilia non adhibuit, eorum enim mentio certissimè in Epistola facta fuisset. Non quidem nego quandoque Romanos Pontifices in rebus arduis Catholicæ Ecclesiæ consilijs Doctorum vsos fuisse; at quando eisdem consilijs vsi fuere, iam antea Cardinalium sententias exquisierant, atque adeo Doctores his casibus non nisi Cardinalibus adiuncti sunt. Quod si in grauioribus Sedis Apostolicæ causis eorundem tantummodo Doctorum opera requiratur, hoc in præsenti casu non vrget, cùm hæc simplex translatio sit, nec fidei dogma respiciat, sed tantùm politiam statûs; Atque ita fert Romanorum Pontificum praxis, quam ab antiquo deductam in dies continuari per multorum annorum spatium iam vidi.

Satis igitur superque Launoi sophismatibus responsum existimo. Clarissimè etiam probando versutiam siue artem Hæreticorum in deprauandis Codicibus, cùm inter primam, ac secundam impressionem Basileensem non interuenerint nisi viginti anni: & sic primæ adhuc inter homines memoria

ria vigebat. Quare in ſecunda corrigenda, correctionis ipſius cauſam allegare neceſſe erat, nempe collationem factam cum originali, vel cum Codice manuſcripto, aut alio antecedenter correctiùs impreſſo, ſed huiuſmodi correctionis cauſa nulla reperitur, ideo vtpote arbitraria, & in odium Sedis Apoſtolicæ facta reijcienda eſt, cùm pro genuino Epiſtolæ ſenſu non ſolùm militet prima Baſileenſis impreſſio, verùm etiam duæ antecedentes ſuperiùs relatæ diuerſis temporibus ac locis factæ, nempe, vt diximus, Lugdunenſis de anno 1518. & Norimbergenſis de anno 1496. Ac addi poſſe videtur, quod cùm ars impreſſoria iam in ſua pueritia, vt ita dicam, eſſet, cuicunque libros imprimendi facultas erat, eò magis, quò magis liberæ ſunt Ciuitates, vtpote Norimbergenſis, & Baſileenſis, ac idem de Lugdunenſi quó ad impreſſionem, illo maximè æuo, dici poteſt.

Concludimus igitur de ſimilibus hominibus dicendum eſſe, quod dicit quidam Clariſſimus Vir in Literis (vtinam etiam fuiſſet in Religione) de illis qui nimiâ licentiâ abutuntur, videlicet: *Ita fit quoties ſemel effractis repagulis, ſeſe in licentiæ campum effudit hominum temeritas, nullum facit inſaniendi finem, donec omnia ſecum inuoluat exitio.*

Vt autem cuicunque ſub oculos & in aperto eo-

rum, quæ diximus, veritas ſit, en ſupra promiſſus Epiſtolæ 389. tenor, quæ licèt longiſſima ſit, nihilominus integram præcipuè referimus, vt indè faciliùs arguatur quænam ex his vocibus *Doctoribus* vel *Detractoribus* Epiſtolæ ipſius contextui magìs congruat.

Pius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Chariſſimo in Chriſto Filio, Carolo Regi Franciæ Illuſtri, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Niſi tuâ ſignata manu, & tuo fuiſſet impreſſa ſigillo: nunquam tuam putauiſſemus Epiſtolam, quam tuo nomine Michaël Secretarius tuus nouiſſimè ad nos detulit. Multa enim continet, quæ à tua prudentia, & tuo ſcribendi more videntur aliena. Sed neque Portitor, neque Signum, neque ſubſcriptio patitur, vt tuas literas eſſe dubitemus, quæ tanquam abs te miſſæ redditæ ſunt: eas ob res cogimur reſpondere, & noſtram excuſare innocentiam. Neque enim nos ſumus, qui vel tuam Serenitatem, vel alium quempiam odio perſequamur, aut odij causâ quicquam agamus. Nos quidem tuam manſuetudinem ſemper amauimus: ſemper magnificauimus: ſemper obſeruauimus, tum propter maiorum tuorum gloriam, & magnifica geſta, tum propter modeſtiam & Religionem, quas in te ſitas didicimus. Neque ſanè vnquam in animo noſtro fuit quicquam agere, quod tibi aut incommodum

eſſet,

esset, aut molestum: sed aliter tibi persuasum est, vt scripta tua ostendunt, tam nobis, quàm Sacro Collegio nostro directa. Ignoscat his Diuina Bonitas, qui talia suggerunt, quorum magnum est peccatum: summa iniquitas: mala mens: malus animus. Illorum est, qui tuam Excellentiam aduersus nos irritare, aut commouere nituntur: similes illis sunt, qui filium tuum à te alienauerunt: Illi enim carnalem Patri filium abstulerunt: hi nobis Spiritualem auferre nituntur, sed minimè obtinebunt, si tuam constantiam & moderationem retinebis: & nostris vocibus auscultabis, quæ non tam nostræ sunt, quàm Dei, & Filij eius Christi, cuius Vicariatum non nostris meritis, sed sua dispensatione in terris gerimus. Audi ergo nos Fili & in charitate accipe, quæ ad tua scripta respondemus. Scribis de Tornacensi Ecclesia, ad quam translatum esse Tullensem Episcopum haud æquo animo fers, putasque tibi iniuriam factam, quòd preces tuas non exaudiuerimus, quas pro Cardinali Constantiæ ad nos porrexisti: & plurima subiungis, quæ paulò post capitulatìm attingemus: sed prius quàm hoc agimus rem gestam accipe: sic enim & tua,& nostra causa meliùs cognoscetur. Fuerunt Oratores tui vel bis, vel ter priùs quàm vacaret Ecclesia Tornacensis, dixeruntque nostrum Antecessorem Ecclesiam ipsam dispositioni suæ reser-

uâſſe. Vt contingente vacatione illi prouideret de perſona tibi accepta: petieruntque, vt nos idem efficeremus: cùm tuæ ſolennitatis plurimum intereſſet in ea Ciuitate, quæ tua eſſet, Epiſcopum præſidere tuæ Maieſtati fidum & acceptum. Idem egêre nobiſcum Ducis Burgundiæ Legati, non ſemel, ſed iterum, atque iterum dicentes: Diœceſim Tornacenſem ferè totam, & reddituum maximam partem in poteſtate ipſius Ducis conſiſtere, ad quem magnopere pertineret Epiſcopum Tornacenſem eum creari, qui ſibi amicus & charus eſſet propter magnas & opulentas Flandriæ Ciuitates vicinas Anglis: in quibus ſtatûs ſui robur continetur: adijcientes retroactis tempotibus maximè à LXX. annis citrà nunquam in ea Eccleſia præfuiſſe, qui non ex charis Ducis Burgundiæ fuiſſet, & quod vnus alter promotus ab Eugenio tandem tranſlatus extitit ad Eccleſiam Narbonenſem, cùm pace illic potiri non poſſet. Intelleximus rem vtcunque arduam atque perplexam, nec vel tuis, vel Ducis Oratoribus quicquam certi promiſimus: Sed negantes noſtri moris eſſe, pro aliquo nominatìm Eccleſiam Cathedralem reſeruare; reſpondimus, contingente vacatione nos Eccleſiæ illi ita prouiſuros, vt nulli cauſa quærelæ meritò eſſe debeat. Cùmque tui Oratotes pro Conſtantienſi Cardinali reſeruari Eccleſiam peterent, Burgundi verò pro Epi-

ſcopo Traiectenſi, diximus apertè nulli duas Eccleſias commiſſuros prout ipſi efflagitabant. Hæc ſunt promiſſa noſtra: hæ acta vobiſcum ſunt ante vacationem: eratque noſtrum deſiderium vt nunquam hæc vacatio noſtro tempore intercideret, cùm videremus abſque turba & moleſtia huic Eccleſiæ prouideri non poſſe. Verùm nobis Senas ex Mantua reuerſis, reddita ſunt Autentica ſcripta & mandata, per quæ Tornacenſis, & Tullenſis Epiſcopi ex iuſtis cauſis deſiderabant inuicem Eccleſias ſuas deſignare, & ad alterutra transferri: admiſimus nos reſignationes, & tranſlationes fecimus de fratrum noſtrorum conſilio. Deinde cùm Viterbij eſſemus: antequam tranſlationes prædictæ effectum ſortitæ fuiſſent, nunciatus eſt nobis obitus Epiſcopi Turnacenſis. Commiſimus cauſam, vt fit, vni Cardinali, & facta eſt relatio in Conſiſtorio: liberè & grauiter omnes fratres noſtri ſententias ſuas dixêre: placuit omnibus Tullenſem Epiſcopum ad Eccleſiam ſic vacantem tranſferri: nihil ſinè conſilio & matura deliberatione fratrum egimus: omnia eis aperuimus, quæ vel tui, vel alij Oratores in hac cauſa expoſuerant, quanquam per ſe cuncta noſſent: fecimus hanc tranſlationem ſuadentibus fratribus, quorum aliqui affirmauerunt Tullenſem olim Epiſcopum Tuæ Serenitati, & fidelem, & acceptum eſſe; ac per eius me-

dium

dium Tibi vt Duci Burgundiæ complacitum iri. Cùmque Pater ille antiquus, qui multis annis cum laude Tornacensi administraret Ecclesiæ, in extremis vitæ, Sponsæ suæ de hac persona prouidendum esse censeret: non videbatur eius, vel votum, vel consilium spernendum: Fecimus ergo hanc prouisionem; nec vidimus, aut fratres nostri viderunt pensatâ loci, & temporum qualitate, vtiliùs posse prouideri. Quòd si hæc tuæ Serenitati non placent, non est tamen quòd ea in tuam contumeliam facta esse dijudices: cùm nos te amemus, & honoratum semper esse velimus. Si iam ad partes tuæ Epistolæ reuertamur, eisque quoad possumus satisfaciamus. Dicis in primis te nunquam cessaturum, quousque tua deprecatio exaudiatur: non oportebit te diù contendere, si ea petieris, quæ cum honestate concedere valeamus. Est enim lucrum nostrum, quum tibi, cæterisque Regibus iusta petentibus complaceamus. Dicis Te loqui de re tui Dominij: Iuris consulti duplex Dominium tradunt, alterum directum, alterum vtile. Ciuitas, vt aiunt, vtroque iure ad te pertinet Diœcesis iurisdictio tantùm. Nam vtile Ducis est quod multi pluris faciunt: nec tua Excellentia Episcopatibus hactenus vim fecit, qui in Ducatu Burgundiæ vacauerunt, quamuis asseras, & verè asseras Principatum illum, sicut & Flandriam à tua Corona

rona

roria dependere. Dicis te instare pro Cardinali, pro persona digna, & benemerenti. Nihil contra personam eius dictum est. Laudamus hominem, & quouis honore dignum censemus, cui Cardinalatûs insignia, misimus rubrum pileum: quamuis ægrè ferimus, si verum est quod aliqui retulêre, eum scilicet in tua Curia non vti Cardinalatûs insignibus, quasi non acciperetur cum honore decenti. Quod si ita est: Decet tuam Excellentiam, qui dicit se Cardinales amare; in hac re ita prouidere, nè dignitas Cardinalatûs, in tua Curia minor, vel abiectior quàm in alijs videatur. Dicis non decere Cardinalem pati repulsam, non patietur, si ea petierit, quæ absque alterius iniuria cum Dei beneplacito concedi possunt. Dicis Ecclesiam fuisse reseruatam, & rem hanc à Prædecessore nostro Callisto præconcessam: Quum Callistus obijt omnia eius promissa interierunt; si vixisset in hanc diem tui mos gestus esset, nunc de eo nihil possumus iudicare, sciunt docti reseruationes suas ad nostra tempora non extendi. Dicis tuos Oratores impatienter à nobis auditos fuisse, & vacuos remissos. Si Legati nostri ita in tua Curia benignè viderentur, & audirentur, sicut tui in nostra, multò frequentiùs, quàm faciant Nuncij Nostri ad te accederent. Sed tui quoties volunt diù noctuque nos adeunt, & quæ volunt dicunt. Nostri vix pluribus

bus

bus in menſibus tui copiam habent, nec à tuis Curialibus benignè viſuntur, quanquam tua Maieſtas in omni audientia modeſta eſt, & perhumana. Neſcimus quis ille eſt, qui ſe dicat à nobis impatienter auditum. Duo Cardinales ex tua Natione interfuerunt, quando vltimum in hac re Oratorem audiuimus, Rothomagenſis, & Auinionenſis, ipſi teſtari poſſunt, quia vſque in finem omni cum manſuetudine hominem audiuimus,quanquam reſpondendo aliqua eius verba parùm moderata reprehendimus. Remiſimus illum vacuum in petitione tua. Sed plenum in ſuis. Nam gratias quas à nobis petiuit, cunctas intuitu Serenitatis tuæ conceſſimus. Libentiùs tuas, quàm ſuas audiuiſſemus, ſed rei difficultas non patiebatur. Ille cùm ſatisfacere tibi non poſſet, ſatisfecit ſibi, & immemor acceptæ gratiæ nos criminatus eſt. Dicis neque Adrianum Caroli Magni, neque Leonem Ottonis ita interceſſiones renuiſſe, vt nos tuas repulimus, & quod nemo conſecrabatur Epiſcopus niſi laudatus & inueſtitus à tuis prædeceſſoribus. Quid feciſſent illi duo Romani Pontifices in hoc caſu neſcimus. Quid fecimus ipſi ſcimus, & facti noſtri rationem reddere poſſumus. Carolus & Otto Romani Imperatores fuere, & hoc priuilegium à Romana Sede obtinuerunt, quod refers propter ingentia merita, & quia ita tempora poſcebant

bant, & Arianorum aliorumque Hæreticorum factiones, quas Imperatoris malleo contererc oportuit. Sed cùm priuilegium vergeret ad noxiam, reuocatum eſt, & Succeſſores illorum Imperatorum illi renunciauerunt in Conuentu Vormatienſi. Nam ſicut Ezechias ſerpentem æneum à Moyſe erectum in heremo abſtulit, Idque conflauit quoniam Idololatriam inducebat; ita & priuilegia auferenda ſunt, quæ propter vtilitatem publicam conceſſa, inueniuntur eſſe damnoſa. Subiungis, quod neque Calliſtus, neque Nicolaus, neque alius ſimile aduerſus te agere attentâſſet eius quod nos fecimus. De mortuis non eſt noſtrum iudicare quid facturi fuiſſent in humanis agentes. Nos certè aduerſus te nihil ex propoſito egimus, nec tibi aduerſi ſumus, neque acta noſtra attentata dici debent, quæ fiunt in Senatu Apoſtolico, in loco quem Dominus elegit in prima mundi Sede in Beati Petri auditorio, in ipſius Saluatoris Tribunali. Videant, nè ipſi attentatores ſint, qui nobis reſiſtunt, & decreta noſtra impugnant, & Apoſtolicis aduerſantur mandatis. Dicis præter ſpem tibi eueniſſe, quod in re tam honeſta aduerſantem Romanum Pontificem &c. Vide quid dicas. Si tu id vis quod Papa non putat faciendum, non Romanus Pontifex tibi aduerſatur, ſed tu eï aduerſaris & Patri ac Magiſtro tuo contradicis, cuius

 eſt

est de honestate iudicium longè magis quam tuum. Dicis, si tandem ita fiet, vt cœptum est, Te non ab re putaturum aduersus te conceptum odium: absit à tua bonitate ista hæc cogitatio, quæcunque agemus in Iustitiæ trutina suspendemus. Et nos non vnquam aut odium aut gratia ex tramite recto deturbabit. Mitte has suspiciones, neque his aures adhibeto, qui pessimum virus tuis auribus instillare conantur, velis cuncta pensare, neque hominibus suæ rei affectatis, neque etiam tibi ipsi credito. Audi Viros Deum timentes, & an liceat Tibi iudicare Sedis Apostolicæ iudicia. Planè cognosces & intelliges, nihil Nos in tuam ignominiam aut molitos esse, aut moliri velle. Adijcis tandem bona & digna bono Regi verba. Absit, inquis, inter quos decreta Patrum pacem & charitatem seruari volunt, scintillam crescere diffidij. Idem votum nos facimus, nec nostrâ culpâ inter Te Nosque vnquam suborietur diffidium. Faxit Diuina pietas castam tuam & piam mentem delatores eludant, & ne Tibi falsa pro veris ostendant. Dicis te obsequentissimum & obedientem Sanctæ Sedis Romanæ filium. Hinc petimus nè molestè pauca feras Patris verba, audies verba charitatis & fidei, neque mouearis, si amaritudinis aliquid habent, dulcia fient, & suauissima si bono corde audientur. Dicis te Filium obedientem; parce fili,

li, si hoc parum pernegamus: Si filius obedientiæ es, cur pragmaticam sanctionem tenes atque defendis. Eugenius te hortatus est, vt illam dimitteres quæ non est secundum Deum. Idem petijt Nicolaus. Idem rogauit Callistus, tres Romani Pontifices Sancti ac venerandi Patres monuerunt Nuntijs, & Legatis; nunc literis te rogauere, vt pragmaticam relinqueres, magni in Ecclesia dissidij ac mali, tamen nunquam audiuisti in hac parte vocem Ecclesiæ Romanæ. Vbi ergo tua obedientia, vbi deuotio, vbi religio? Plus Regni tui aliquibus Prælatis, quorum ratione fidei auscultâsti, loquimur cum fiducia sinè felle, sinè arrogantia, amor in te noster loqui vrget. Deus in terris per filium suum Iesum Christum Crucifixum Apostolicam Sedem erexit, & primum ac Summum Tribunal esse voluit; nulla potestas est; quæ huic æquari possit, hæc de omnibus hominibus ac dignitatibus iudicat, eam solus iudicat Deus. Non est de grege Dominico, qui Romanum Pontificem suum esse Pastorem negat. Audi quid dicat Dominus: Qui non colligit mecum dispergit. Certè cum Christo non colligit qui cum Vicario eius non seminat. Pragmatica Sanctio, quam tui Subditi obseruant, non est ex Apostolico semine, quippe quæ neque auctoritate Apostolica, neque Consilij Generalis alicuius auctoritate firmata est.

 Nam

Nam etsi decreta aliquorum Conciliorum in ea inserta sunt, & Pontificum Sanctiones, nihil tamen ita repertum est, vt promulgatum fuit. Sed vel additiones factæ sunt, vel mutilationes, quod Prælatis tui Regni facere haud quaquam licuit, & sinè damno animarum suarum illis vti non possunt. Tacemus quod multa Laicalibus manibus pragmatica concedit, quæ neque humana, neque Diuina Iura permittunt. Patere hoc dici Fili, neque inuitus audias veritatem, tui aliquando antecessores pragmaticam fermè similem ordinauerunt, videntes id sinè Sede Apostolica facere non posse abstinuerunt. Sequere vestigia maiorum tuorum, & dimitte hanc pragmaticam, quam Christianissimi tui Antecessores ignorauerunt, & si quid est quod reformandum sit in Ecclesiastico Regni tui statu, consule Apostolicam Sedem, quæ tuis honestis desiderijs nunquam deerit, atque hoc modo filium te obedientem, & obsequiosissimum appellare verissimè poterimus, simulque tibi consules & Regno. Dicis te nunquam preces porrexisse nobis, nisi honestas; mutantur tempora & neganda reddunt multis ex causis, & multa faciem honesti habent, quæ diligentiùs inspecta iniustitiam continent. Addis te ad iniuriam recepturum nisi quod postules impetres. Iniurius eris ipse, si sinè causa te passum iniurias dixeris, & præsertim ab

ea Sede, quæ Mater est Iustitiæ & æquitatis. Postremò per amicitiam, per charitatem, per pacem quam erga Te seruare debemus, multopere rogitas, vt precibus tuis annuentes Tornacensem Ecclesiam Constantiensi committamus, & Tullensis Episcopi translationem reuocemus. Non egemus tot adiurationibus, aut tot precibus, nostrapte natura tibi morem gereremus, si res ipsa ferret (sed audiuisti quoniam res gesta est) iam Tullensis translatus est ex Consilio vniuersi Senatûs Apostolici, & suæ Ecclesiæ alter præfectus, quomodo fiet quod petis sinè iniuria? Iam verò ventum est vt præsenti quæsitum ius sit, id sine Causæ cognitione auferri non debet, quod si (vt Oratores tui dixêre & literæ tuæ sonant) præiudicium tibi factum putas, & hanc translationem iurè æstimas reuocandam, iudicium Tibi rectum æquumque offerimus. Causa hæc de maioribus est, & ad Sedem Romanam pertinet. Persuade Tibi, & nullatenus dubites, si causâ cognitâ inueniremus ita esse vt arbitraris, facilè obtinebis ab hac Sede quod voles. Nihil enim magis optamus, quàm tuæ Serenitati per Iustitiam complacere. Hæc ad tuas literas, ad eaque Secretarius tuus exposuit non censemus respondendum. Ea enim dixit, quæ de tua mente nullo modo esse putamus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incar-

na-

nationis Dominicæ MCCCCLXI. VIII. Kal. Aprilis Pontificatûs noſtri anno III.

Audiſti cordate Lector, quæ Pius Pontifex tanto Regi prolixè, ac Paternè ſcripſit, quibus diligenter perpenſis, an Launoianis ſophiſmatibus validè reſponderim, ipſe tu iudices. multa me non animaduertiſſe, nullus dubito: ac multa quoque ſtudio credas me præterijſſe; cùm putarem hæc ſufficere poſſe ijs, qui veritatem, ac Religionem ſectantur; alijs verò, qui præiudicatis opinionibus obcæcati ſunt, nec volumen integrum, Demoſtheneaſque rationes ſatis eſſe poſſe. Finiam itaque, ac cum Horatio dicam:

Viue, Vale ſi quid nouiſti rectius iſtis,
Candidus, imperti: ſi non, his vtere mecum.

F I N I S.

AD-

ADDENDA.

AD pag. 15. vbi agitur de tribus impressionibus, quæ vocem *Detractoribus* continent, videlicet vna Basilæensi de Anno 1551. secunda Norimbergensi de Anno 1495. ac tertia Lugdunensi de Anno 1518. Quartam adde quæ ad manus meas post præsentis operis impressionem deuenit, nempe Mediolanensem supra memorato anno 1496. factam, in qua itidem eiusdem Pij Epistolæ continentur iuxta genuinum sensum editæ. Scilicet cum eadem voce *Detractoribus*.

ERRATA CORRIGE.

PAg. 5. l. 13. lege MDLXXI. 18. l. 3. prædictæ pag. 28. l. 14. l. temporibus. l. 26. l. Oratores. 29. l. 16. l. Tornacensis.